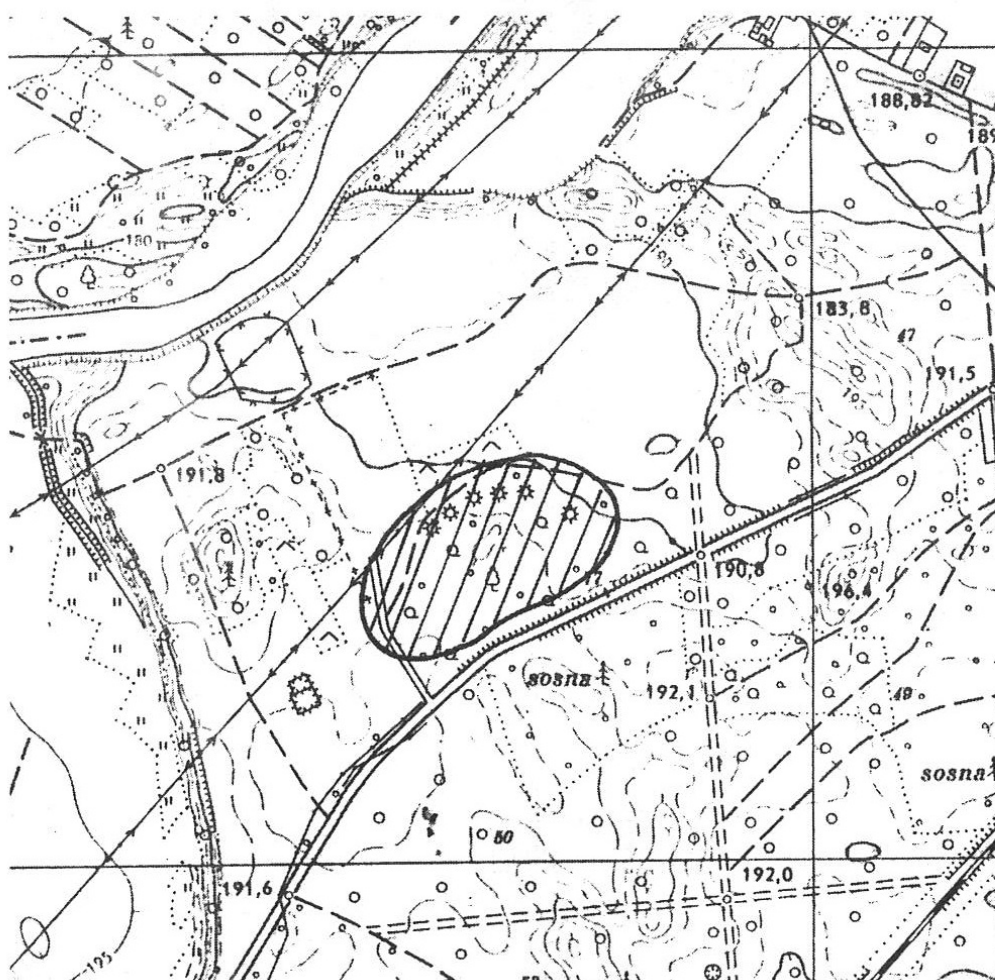

Barbara i Andrzej Szpunar

Wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Brzeźnicy, badania 1997 roku

Cmentarzysko kurhanowe w Brzeźnicy leży na prawej, wyższej terasie Wisłoki przy szosie Dębica-Brzeźnica na terenie obecnie zalesionym (ryc. 1)¹. Pierwsze informacje o cmentarzysku pochodzą z 1976 roku. Do Urzędu Konserwatora Wojewódzkiego w Tarnowie zgłoszono wówczas zniszczenie jednego z kopców.

Okazało się, że podczas prac związanych z zakładaniem szkółki leśnej zniwelowano jeden kopiec, zaś drugi poważnie uszkodzono. W tej sytuacji podjęto interwencyjne badania ratownicze. Prowadziła je Zofia Pisanko-Kuż. Przeprowadziła ona częściowo zniszczony kurhan. Z dokumentacji pozostał jedynie dziennik badań znajdujący się w archiwum WKZ

Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska nr 1 w Brzeźnicy, gm. Dębica. Skala 1:25 000

Abb. 1. Lage des Gräberfeldes. M. 1:25 000

Рис. 1. Местонахождение памятника № 1 в Бжезьнице, гм. Дэмбика. Масштаб 1:25 000

¹ Teren jest własnością Nadleśnictwa Dębica, któremu w tym miejscu składamy serdeczne podziękowania za pomoc i życzliwość.

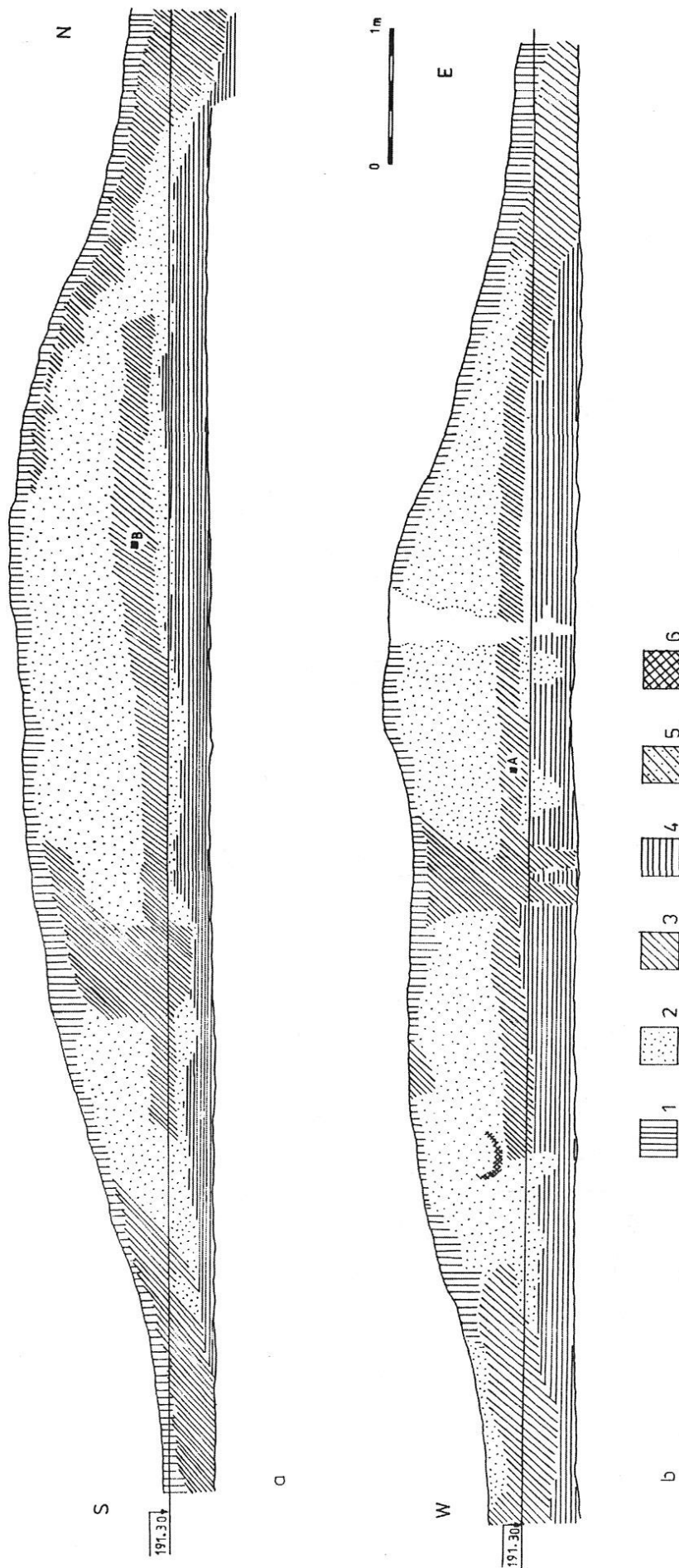
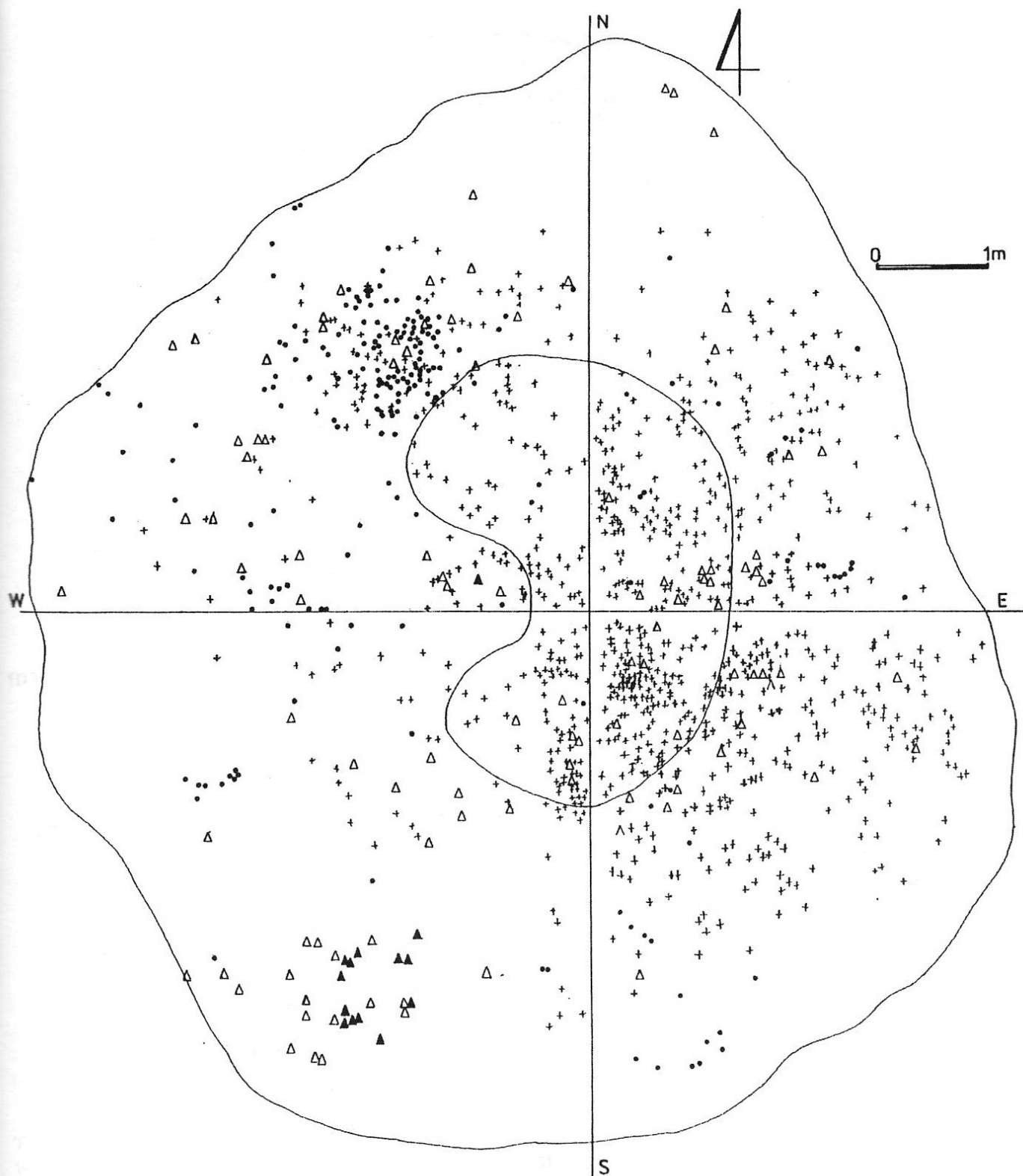

Рис. 3. Brzeźnica, gm. Dębica, stan. 1, kurhan nr 3, a — profil S-N, b — profil W-E 1 — humus dzisiejszy, 2 — żółty piasek, 3 — humus pierwotny, 4 — cales, 5 — brunatny piasek, 6 — spalenizna, A, B — miejsca pobrania próbek

Abb. 3. Brzeźnica (Fundstelle 1), Hügel 3: a — Schnitt S-N, b — Schnitt W-E, 1 — Humusschicht, 2 — gelber Sand, 3 — primärer Humusschicht, 4 — anstehender Boden, 5 — brauner Sand, 6 — Verbrennungsschicht, A-B — Proben

Рис. 3. Бжезьница, gm. Дэмбича, пам. 1, курган № 3, а — профиль по линии юг-север, б — профиль по линии запад-восток. 1 — современный гумус, 2 — желтый песок, 3 — первичный гумус, 4 — материк, 5 — коричневый песок, 6 — гарь; А, В — места взятия проб

1 Δ ; 2 $\blacktriangle$; 3 +; 4 $\bullet$

Рис. 4. Brzeźnica, gm. Dębica, stan. 1, kurhan nr 3. Rozrzut ułamków ceramiki, węgla drzewnych i przepalonych kości 1 — fragmenty naczyń, 2 — fragmenty naczyń ryc. 5A, 3 — fragmenty kości, 4 — węgle drzewne

Abb. 4. Brzeźnica (Fundstelle 1), Hügel 3: 1 — Gefäßfragmente, 2 — Gefäßfragmente Abb. 5A, 3 — Knochenreste, 4 — Holzkohle

Рис. 4. Бжезьница, гм. Дэмбица, пам. 1, курган 3. Разброс фрагментов керамики, углей и пережженных костей. 1 — фрагменты сосудов, 2 — Фрагменты сосуда на рис. 5 А, 3 — Фрагменты костей, 4 — уголь

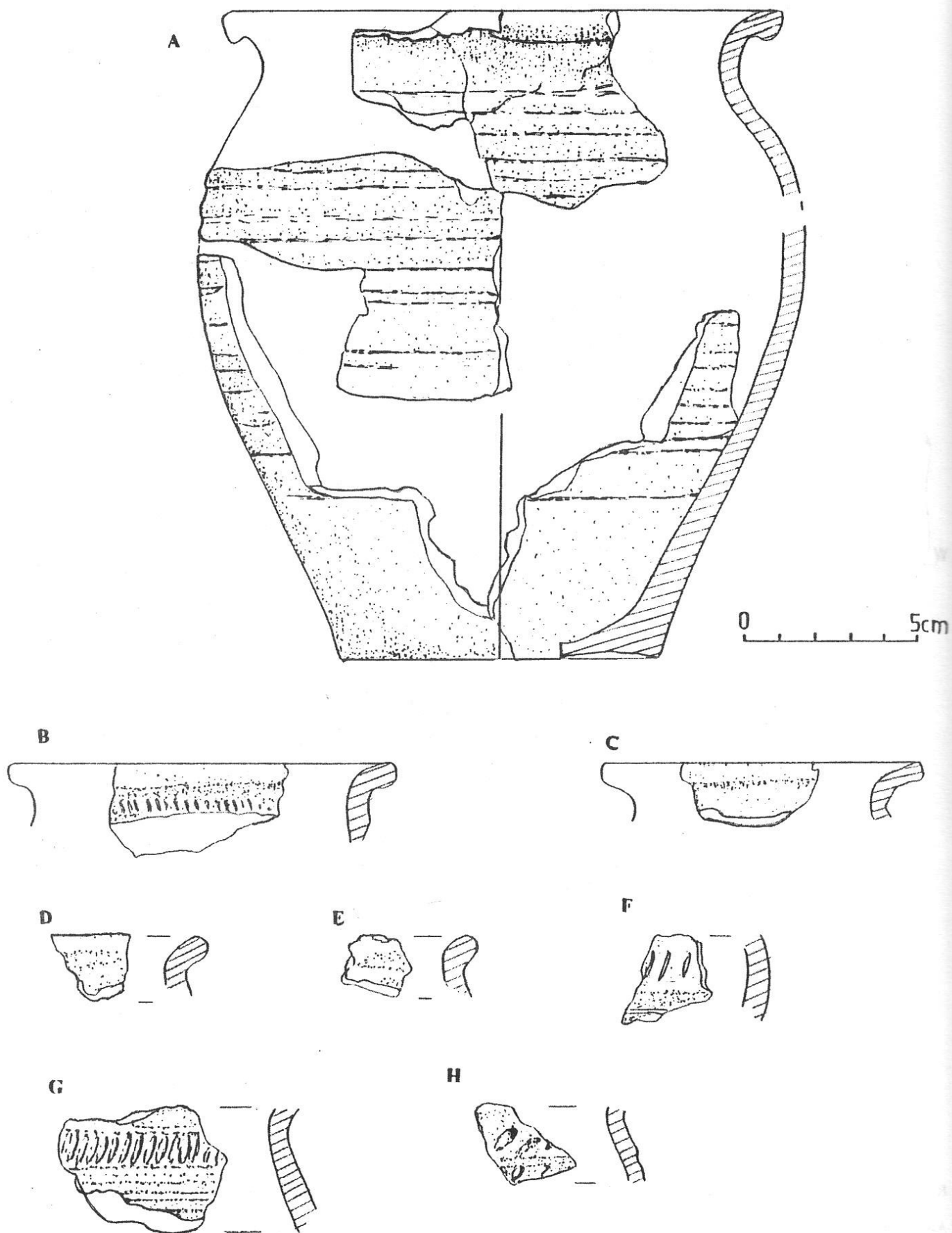
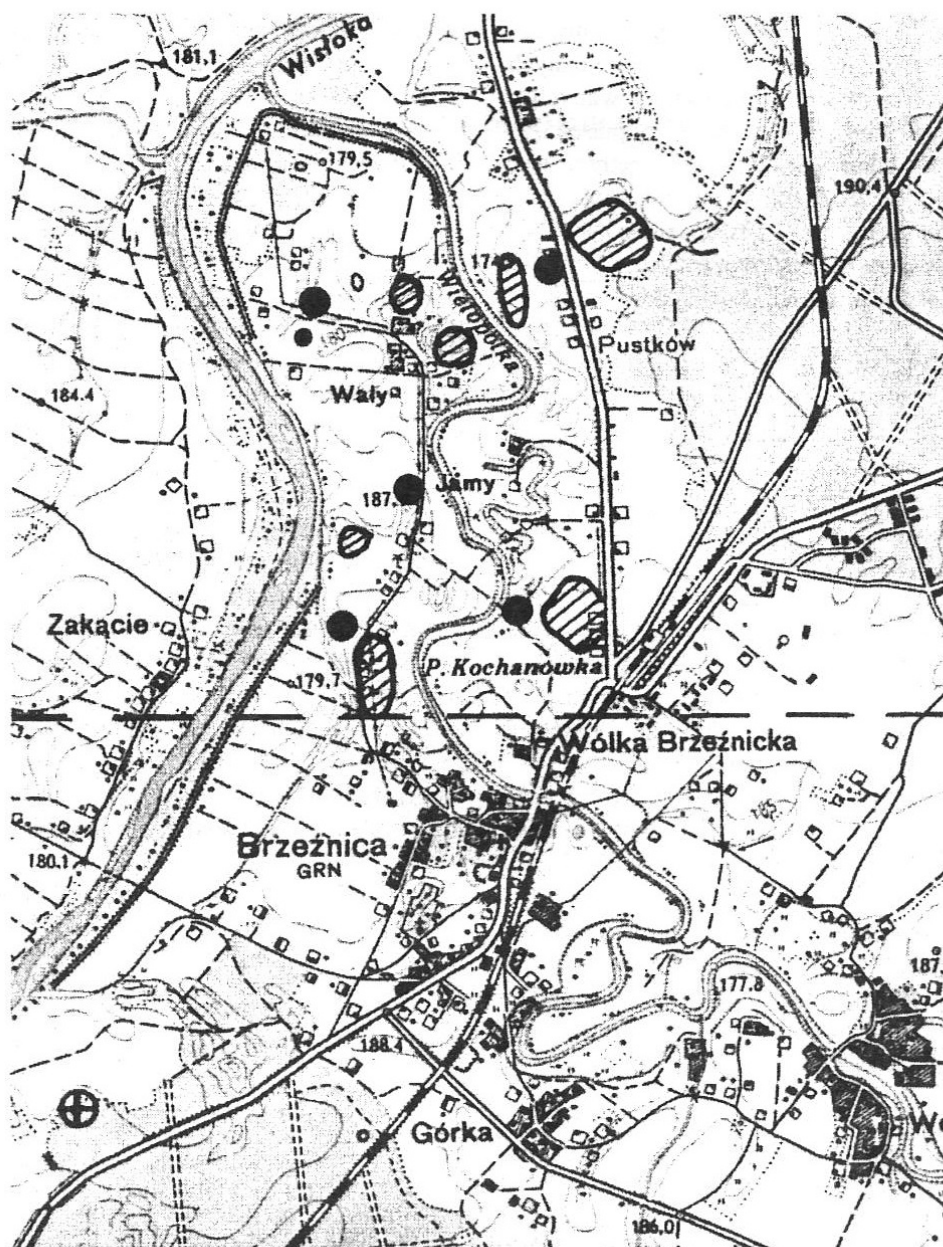

Рис. 5. Brzeźnica, gm. Dębica, stan. 1, kurhan nr 3. Ceramika
 Abb. 5. Brzeźnica (Fundstelle 1), Hügel 3: Keramik
 Рис. 5. Бжезьница, гм. Дэмбица, пам. 1, курган 3. Керамнка

Ryc. 6. Cmentarzysko w Brzeźnicy na tle osadnictwa wczesnośredniowiecznego najbliższej okolicy. Linia przerywaną zaznaczona granica obszaru AZP 101-71 zbadanego przez M. Parczewskiego

Abb. 6. Umgebung von Brzeźnica (Fundstelle 1) im Mittelalter: Besiedlungskarte. Strichlinie: Gebiet der Feldbegehungen (sog. AZP) von M. Parczewski

Рис. 6. Могильник в Бжезьнице на фоне раннесредневекового заселения ближайшей окрестности. Пунктиром обозначена граница площади АСП 101-71, исследованной М. Парчевским

Tarnów oraz w Muzeum Okręgowym w Tarnowie (kopia). W Muzeum znajduje się także kilka kopert z przepalonymi kośćmi pochodzącymi z tego kurhanu. Brak materiału ceramicznego oraz innej dokumentacji.

W 1996 roku podczas lustracji stanowiska zlokalizowano 17 kopców (ryc. 2 — wklejka)². Wszystkie noszą ślady wkopów o charakterze współczesnym, ponadto bezpośrednie sąsiedztwo zakładu produkcyjnego z możliwością jego rozbudowy stwarzało zagrożenie dla całego cmentarzyska.

² Można przyjąć, że pierwotnie cmentarzysko liczyło okoli 20 kurhanów.

W 1997 roku podjęto badania jednego z kurhanów, finansował je Generalny Konserwator Zabytków Archeologicznych z funduszy przeznaczonych na badania ratownicze. Z ramienia Muzeum Okręgowego w Tarnowie prowadzili je autorzy niniejszego artykułu.

Badania poprzedzono wykonaniem szczegółowego planu warstwicowego całego zespołu kurhanów. Wybrano, dobrze zachowany, skrajnie położony nasyp oznaczony nr 3. Wysokość kurhanu, licząc od podstawy, wynosi około 90 cm, zaś średnica ok. 8 m. Kopiec przecięto profilem krzyżowym po osi N-S, E-W z zachowaniem wewnętrznych świadków. Eksplorację prowadzono w obrębie poszczególnych ćwiartek

warstwami o grubości 10 cm, nanosząc na rzut poziomy eksplorowanej warstwy wszystkie fragmenty naczyń glinianych, kości i drobne ułamki węgla drzewnych znajdujących w trakcie eksploracji. Jądro kurhanu stanowił żółty piasek usypany bezpośrednio na glebie pierwotnej. Zewnętrzną warstwę stanowiła cienka, licząca około 10 cm miąższości warstwa współczesnego humusu (ryc. 3). Widoczna na profilach warstwa humusu pierwotnego, przykryta nasypem kurhanu pozwala wyznaczyć pierwotną średnicę nasypu — wynosi ona 5,5 m.

Materiał zabytkowy z wnętrza kurhanu to ceramika, która wystąpiła na obrzeżach kurhanu, głównie w ćwiartce SOW (ryc. 4). Wśród ceramiki udało się zrekonstruować jedno całe naczynie (ryc. 5 A), pozostałe zachowały się we fragmentach. Prawie wszystkie fragmenty tego naczynia zlokalizowane były w bliskiej odległości od siebie, na planie zaznaczone czarnymi trójkątami (ryc. 4). Ceramika jest starannie opracowana, kształt brzegów i charakter ornamentyki pozwala datować ją na X w.

Drobne, przepalone kości rozrzucone były w całym płaszczu kurhanu, spora ich liczba występowała w warstwie humusu, nieomal na powierzchni. Zdecydowanie większa ich część znajdowała się we wschodniej części kopca.

W ćwiartce NOW zlokalizowano ślady po konstrukcji drewnianej w postaci resztek przepalonych kołków o średnicy około 10–20 cm. Zanotowane ślady nie pozwalają określić charakteru tej konstrukcji. W centralnej części kurhanu zlokalizowano wkop współczesny, który zakłócił regularną stratygrafię płaszczu kopca.

Analiza antropologiczna i paleozoologiczna przeprowadzona przez mgr, mgr Barbarę Szybowniczkę i Grażynę Godulę

wykazała, iż w materiale kostnym z kurhanu niewielka część to kości ludzkie, większość to kości zwierzęce. Szczątki ludzkie należały do dwóch osobników:

I — wiek maturus, płeć nieokreślona

II — dziecko w wieku *Infans I*

Z kości zwierzęcych jedynie w kilku przypadkach można było określić przynależność gatunkową zwierzęcia. Były to szczątki bydła (*Bos taurus*), konia oraz owcy-kozy.

Z gleby pierwotnej wnętrza kurhanu pobrano próbki, które zostały poddane analizie paleobotanicznej³. Analiza wykazała obecność nasion traw (komosa, przytulia pospolita). Wskazuje to, że samo cmentarzysko zlokalizowane było na terenie wylesionym, pokrytym trawami, być może polanie leśniej.

Cmentarzysko kurhanowe w Brzeźnicy użytkowane było najprawdopodobniej przez ludność, której liczne osady odkryto w bliskim sąsiedztwie⁴ (ryc. 6). W dolinie Wisłoki osadnictwo wczesnośredniowieczne występuje w dużych skupiskach, stanowią je zarówno rozległe osady jak i pojedyncze ślady osadnicze. W północnej części Brzeźnicy wyróżniono 17 stanowisk archeologicznych związanych z interesującą nas epoką w tym jedno z nich (stan. 11) może być interpretowane jako obiekt obronny. Dalsze badania najbliższego obszaru zaowocują niewątpliwie nowymi znaleziskami z okresu wczesnego średniowiecza.

³ Analizę paleobotaniczną wykonała dr Maria Lityńska-Zajac z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, Oddział w Krakowie.

⁴ Opieram się tu głównie na badaniach AZP obszaru 101–71 przeprowadzonych przez prof. dr hab. Michała Parczewskiego, któremu niniejszym składam serdeczne podziękowanie z udostępnienie mapy osadnictwa.

Barbara u. Andrzej Szpunar

Frühmittelalterliches Gräberfeld von Brzeźnica. Forschungen 1997

(Zusammenfassung)

Das Gräberfeld von Brzeźnica liegt an der rechten Flußterrasse von Wisłoka, in der Nähe von der Straße Dębica-Brzeźnica (Abb. 1). Der Fundplatz ist seit 1976 bekannt; hier wurde während der Rettungsgrabungen ein Hügel erforscht. 1996 wurden 19 weiteren Hügel gesichert (Abb. 2), die aber mit zahlreichen Raubspuren versehen sind.

1997 wurde der Hügel 2 (Abb. 3) mit einem Schnitt (N-S und E-W orientiert) untersucht. Erhaltene Durchmesser

beträgt 10 m, die Höhe – 90 cm. Zum Inventar gehören einige Scherben und kleine, verbrannte Knochen. Die Scherben sind vor allem im SOW Viertel nachweisbar (Abb. 4), dagegen sind die Knochen in der ganzen Aufschüttung verbreitet. Bei den Knochenresten handelt es sich überwiegend um Tierknochen; hier wurden auch ein erwachsene und eines Kind bestattet.

Das Hügelgräberfeld von Brzeźnica und die benachbarten Siedlungen (Abb. 6) sind dem 10 Jh. zuweisbar.

Раннесредневековый могильник в Бжезьнице, исследования 1997 года

Резюме

Курганный могильник в Бжезьнице находится на правой, более высокой террасе Вислоки у дороги Дэмбица-Бжезьница, на поросшей лесом территории (рис. 1). Первые известия о могильнике относятся к 1976 году. В ходе спасательных раскопок был частично исследован один курган. В 1996 году определено месторасположение ещё 19 курганов (рис. 2), которые все до одного несут следы современных грабительских вкопов.

В 1997 году предприняты исследования одного из курганов. Избрана хорошо сохранившаяся, расположенная на краю курганной группы, насыпь, обозначенная № 3. Высота кургана от подошвы составляет около 90 см, при диаметре около 8 м. Насыпь разрезана профилем накрест по осям север-юг, восток-запад (рис. 3).

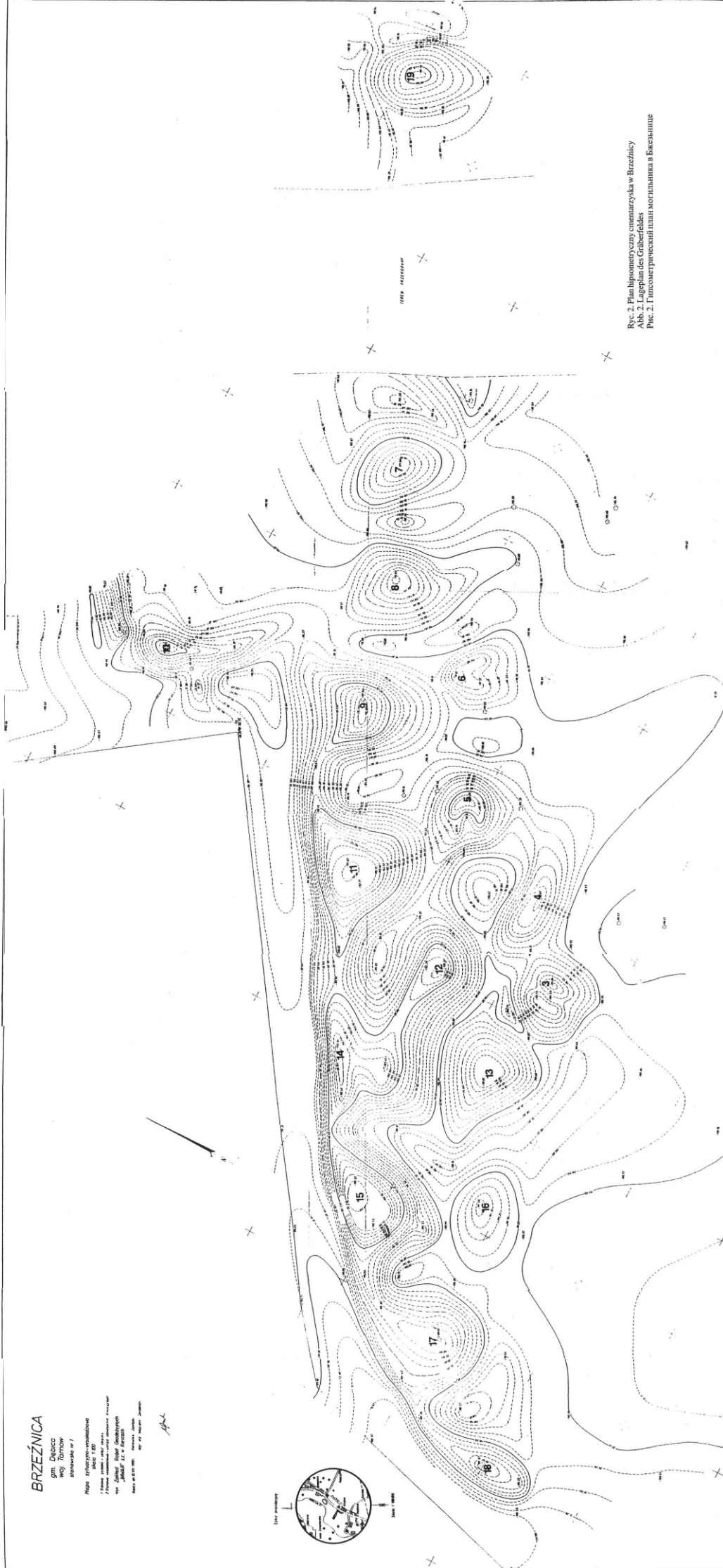
Вещевой материал из кургана — это керамика, которая выступила ближе к краю подошвы, в основном в секторе SOW (рис. 4).

Мелкие пережженные кости были разбросаны по всей насыпи кургана. Антропологический и палеозоологическим анализом установлено, что в остеологическом материале из кургана только незначительную часть составляли человеческие кости, большинство — это кости животных. Останки принадлежали двум особям: взрослому и ребенку.

Курганный могильник в Бжезьнице функционировал в X в. и был оставлен населением, многочисленные следы поселений которого открыты в ближайшем соседстве (рис. 6).

BRZEŹNICA

gm. Osiecko
woj. Toruń
skala 1:500
Miejsce: osiedle, wsieliska
1:5000
Zakład: Biuro Geodezyjne
„AMAR” S.C. w JASTKU
Kartę: 48.01.0000
Dziś: 1:5000

Ryc. 2. Plan hipsometryczny szczytów w Brzeźnicy
Abb. 2. Lagerplan des Gräberfeldes
Рис. 2. Гипсометрический план могилы в Бжеźnie